

Ο δημόσιος χώρος ως εκείνος της εγγραφής του νοήματος.

Παπίδου Θεοδώρα

Περίληψη

Στην παρούσα εισήγηση προσεγγίζεται η έννοια του δημόσιου χώρου στις προεκτάσεις μιας από κοινού θεώρησης αρχιτεκτονικής και γραφής. Εξετάζεται η έννοια του δημόσιου χώρου *υπό το πρίσμα της αλφαβητικής γραφής*, για να καταδειχθούν, εν τέλει, οι δεσμοί του σύγχρονου αστικού σχεδιασμού με την ψηφιακή γραφή. Το αλφαβητικό γράφειν συνίσταται σε ένα *εν-γράφειν*, αρχικά στους δημόσιους τόπους της πόλης, για να μετοικήσει αργότερα με την επικράτηση της αλφαβητικής συνείδησης σε ένα *συμβολικό χώρο*, αυτόν των ιδεών. Κατ' επέκταση, οι δημόσιοι τόποι ως *τόποι εγγραφής* της συλλογικής μνήμης, εφεξής, συμβολοποιούνται, νοούνται ως *χώρος συμβολικός*, ως προβολή ενός ιδεατού αστικού μοντέλου. Το ψηφιακό γράφειν συνίσταται στο συνταίριασμα, εξ αρχής αδιαφοροποίητων, ψηφίδων πληροφορίας. Οι πυκνές διασυνδέσεις ανάμεσά τους σχηματίζουν *επιφάνειες-εικόνες* οι οποίες προβάλλονται –παρά εγγράφονται– σε ένα ουδέτερο, αδιαμόρφωτο, τεχνητό φόντο. Οι επεμβάσεις στον δημόσιο χώρο έχουν απωλέσει την ικανότητα να εγγράφονται ως φορείς σημασίας (ενδείξεις, σύμβολα) του συλλογικού σκέπτεσθαι στον πραγματικό χώρο: λαμβάνονται ως αλληγορικά αποσπάσματα-ερείπια ενός *φόντου* προσομοίωσης του πραγματικού χώρου όπου μοντάρονται οι *επιφάνειες-εικόνες* του ψηφιακού σκέπτεσθαι.

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εισήγηση επιχειρεί να προσεγγίσει την έννοια του δημόσιου χώρου μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής¹, όπως αυτό διανοίγεται από την κοινή καταγωγή –και όχι από μια αόριστη μεταφορική σχέση– ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και τη γραφή. Θα διερωτηθούμε για το δημόσιο χώρο θεωρώντας ως δεδομένη τη συνάρτηση της αρχιτεκτονικής με την ισχύουσα κάθε φορά «τεχνολογία» της γραπτής συγκράτησης του νοήματος: μυθογραφική, αλφαβητική, ψηφιακή γραφή.

Η μεταστρουκτουραλιστική θεώρηση της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού της ως κείμενο επιχειρήσε τη σύγκλιση της αρχιτεκτονικής με τη γραφή. Συγχρόνως, η γραφή, στην αναζήτηση της πρωτοκαθεδρίας της έναντι του λόγου, αποπειράθηκε να ενταχθεί σε μια γενικότερη «επιστήμη των επιστημών»², εκείνη της γραμματο-λογίας: ο λόγος, η γλώσσα εμμέσως αυτήν τη φορά, παρέμεινε στο μεσοδιάστημα της σύγκλισης αρχιτεκτονικής και γραφής.

Σε αντίθεση με τη μεταστρουκτουραλιστική θεώρηση της αρχιτεκτονικής, η κοινή καταγωγή ανάμεσα στην αρχιτεκτονική και τη γραφή μετατοπίζει την καθιερωμένη αναφορά τους στη γλώσσα και, αντί αυτού, τις θεωρεί πριν από οποιονδήποτε επιστημολογικό/γλωσσολογικό προσδιορισμό *ως χειρονομία*³. Η χειρονομία συνίσταται στη στοιχειωδώς υλοποιούμενη και ελλιπή έκφραση μιας πρόθεσης. Αρχιτεκτονική και γραφή νοούμενες *ως γραφικές χειρονομίες*, καθοριζόμενες «με βάση την ένδειξη ως μη-εκφραστικότητα» Derrida (1997:63), προηγούνται από οποιονδήποτε ερμηνευτικό κώδικα, γλωσσικό ή αισθητικό.

Αφενός, λοιπόν, η αρχιτεκτονική ως γραφική χειρονομία δεν εκφέρει ως γλώσσα, αλλά σταθεροποιεί σε υλικά σημάδια την πρόθεσή της να εγκαθιδρύσει έναν οικείο για τον άνθρωπο κόσμο· αφετέρου, η γραφή δεν είναι «το συμπλήρωμα της ομιλίας», αλλά ορίζεται ως «η δεξιότητα του ανθρώπου να αποτυπώνει τη σκέψη σε υλικά σύμβολα» Leroi-Gourhan (2007:315). Συνεπώς, η αρχιτεκτονική και η γραφή μοιράζονται τη βασική δομή της *συγκράτησης-του-νοήματος-σε-σημεία*. Το γράφειν ειδικότερα, ως η κατεξοχήν οικεία χειρονομία (μετα)στοχασμού γειτνιάζει περισσότερο με αυτήν τη βασική δομή. Εξαιτίας αυτού, το γράφειν αποτελεί

ερμηνευτικό εργαλείο για να καταδείξει την υποβώσκουσα, σε κάθε ιστορική στιγμή, δομή συγκράτησης-του-νοήματος. Εν συντομία, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η ιστορία της γραφής και η ιστορία της αρχιτεκτονικής συνδιαλέγονται.

2. Γράφειν και δημόσιος χώρος

Θεωρούμε ότι σε κάθε γραφή (μυθογραφική, αλφαβητική, ψηφιακή) αντιστοιχεί μια συγκεκριμένη *σημειωτική οικονομία*⁴, η οποία διατρέχει όλα τα φάσμα των σημείων της ίδιας ιστορικής περιόδου στα οποία σταθεροποιείται το νόημα, συμπεριλαμβανομένου βέβαια και του αρχιτεκτονικού-αστικού σχεδιασμού. Ποιά είναι λοιπόν η σημειωτική οικονομία η οποία αντιστοιχεί στη σημερινή κατάσταση της γραφής και πώς αυτή φανερώνεται στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου;

Δεδομένου ότι ο δημόσιος χώρος δεν νοείται πριν από την ίδρυση της αρχαιοελληνικής πόλης, *εξετάζεται η έννοια του δημόσιου χώρου υπό το πρίσμα της αλφαβητικής γραφής*, που τότε πρωτοεμφανίζεται, για να καταδειχθούν, εν τέλει, οι δεσμοί του σύγχρονου αστικού σχεδιασμού με την ψηφιακή γραφή. Εύστοχα παρατηρεί ο Vilém Flusser: «Η κοπιαστική μετοίκηση στο μετα-αλφαβητικό σύμπαν των τεχνικών εικόνων απαιτεί από εμάς, να στοχασθούμε πάνω στα γράμματα του αλφαβήτου προτού να τα απορρίψουμε και να τα αρχειοθετήσουμε» Flusser (2006:39).

3. Η αρχαιοελληνική πόλη και η αλφαβητική γραφή

Κατά την εμφάνιση της γραφής, και πολύ πριν από τον αριστοτελικό ορισμό των γραμμάτων ως «σύμβολα των παθημάτων της ψυχής», η γραφή θεωρούνταν –όπως καταδεικνύει και η ετυμολογία του ρήματος γράφειν που σημαίνει “χαράσσω”– προϊόν χειροπραξίας. Οι πρώτες εφαρμογές της αλφαβητικής γραφής, κατά κοινή ομολογία, δεν αναπαρήγαγαν την ομιλία ως καταγραφείς της στιγμής της εκφώνησης, παρά ενδυνάμωναν κατά κάποιο μαγικό τρόπο το μήνυμα⁵: ήταν *εν-γραφές* του μηνύματος που ήθελαν να μεταφέρουν, παρά *μετα-γραφές* ενός λόγου που εκφωνήθηκε καταρχήν προφορικά⁶.

Ως *εγγραφή*, το γράφειν δεν νοούνταν χωρίς την υλική του υπόσταση: ήταν αναπόσπαστο από το πράγμα πάνω στο οποίο εγγράφονταν. Η χειρονομία του γράφειν δεν αποσκοπούσε στην αποτύπωση μιας νοερά μεταγεγραμμένης φωνής, δηλαδή στη γραπτή απόδοση της σκέψης του γράφοντος. Οι γραφές, όπως και οι κατασκευές του ανθρώπου, ήταν υλικά σημάδια⁷, σημεία που λάμβαναν τη σημασία τους από τη διαρκή τους παρουσία σε κοινή θέα: εγγεγραμμένα στο εσωτερικό της πόλης ως άηχα σήματα “έφρασαν”⁸, δηλαδή υποδείκνυαν ένα νόημα, πριν ακόμα το εκ-φράσουν λεκτικά/συμβολικά.

Στο ξέφωτο του κτισμένου της πόλης, στη συμβολή και διαπλάτυνση των δρόμων, οι γραφές και τα δημόσια αρχιτεκτονικά έργα εγκαθίσταντο «εις το κοινόν», «εις το μέσον»⁹ αυτού του ανοικτού, κοινόχρηστου χώρου: κατ’ αυτόν τον τρόπο, διάνοιγαν έναν *τόπο*¹⁰, *το δημόσιο τόπο*. Ήταν ακριβώς η εγκατάσταση εκείνη «εις το μέσον», που διαφύλαττε την *ανοικτότητα* του ξέφωτου και εγγυόταν όχι μόνο την εγκαθίδρυση του δημόσιου τόπου, αλλά και τη διατήρησή του ως τέτοιου. Ακόμα και όταν ο πολίτης-συνομιλητής ήταν απών από τους δημόσιους τόπους, ακόμα και όταν η φωνή του έπαυε να ηχεί σε αυτούς, ο δημόσιος χαρακτήρας τους διατηρούνταν αναλοιώτος: *το καταγεγραμμένο δημόσιο λέγειν*¹¹ *και πράττειν ως υλική οντότητα*, με τη μορφή επιγραφών και έργων αρχιτεκτονικής, *ήταν διαρκώς παρόν* στους δημόσιους τόπους για να τροφοδοτεί τη συλλογική μνήμη.

Αργότερα, ως *μεταγραφή* της γραμμικής στο χρόνο ομιλίας, *η γραφή της φωνής*, αποσυνδέθηκε από την πράξη της χάραξης στην επιφάνεια των υλικών πραγμάτων και μαζί από την έννοια της εγγραφής στον πραγματικό χώρο. Εδραιώθηκε τότε, μια *γράφουσα συνείδηση*, η οποία διακρίνονταν από την ευθυγράμμιση της σκέψης με τη

διαχείριση απο-υλοποιημένων φωνητικών όντων: των γραμμάτων. Έτσι, η γραφή της φωνής με αφετηρία τα γράμματα, θεωρούμενα πλέον όχι ως υλικά σημάδια μεταξύ των υπόλοιπων πραγμάτων του υλικού απτού κόσμου, ήταν υπεύθυνη για την ίδρυση ενός νοητού *λογικο-γλωσσολογικού χώρου* –ομοειδή με τον συγχρονικό του ευκλείδιο γεωμετρικό χώρο–, ενός ιδεατού και αφηρημένου χώρου ο οποίος απο-υλοποίησε και κωδικοποίησε τα γραπτά ίχνη της χάραξης ώστε να τα αναγάγει σε «κατά συνθήκην» *σύμβολα*.

Επομένως, η σημειωτική οικονομία της αλφαβητικής γραφής συνίσταται σε ένα *εν-γράφειν*, αρχικά στους δημόσιους τόπους της πόλης, για να μετοικήσει αργότερα σε έναν *συμβολικό χώρο*, αυτόν των ιδεών. Κατ' επέκταση, και αυτοί οι ίδιοι οι δημόσιοι τόποι *συμβολοποιήθηκαν* για να εγγραφεί σε αυτούς, υπό τη νέα αλφαβητική συνείδηση, κάποιο νόημα. Αυτή ακριβώς η μετοίκηση του εγγράφειν σε ένα συμβολικό χώρο εκφράζεται στους μύθους για την ίδρυση της αρχαιελληνικής πόλης.

Σύμφωνα με το μύθο του Ζήθου και του Αμφίωνα, η επανίδρυση της Θήβας αντιστοιχεί σε μια πραγματική κατασκευή: την ανέγερση των τειχών της πόλης. Η υλοποίηση της κατασκευής πραγματοποιήθηκε από τους ίδιους τους ιδρυτές της: ο Ζήθος, σύμφωνα με το μύθο, έχτιζε το τείχος κουβαλώντας με τα χέρια του τις πέτρες, ενώ ο δίδυμος αδερφός του Αμφίωνας παίζοντας τη λύρα έχτιζε με την φωνή. Έτσι, η κατασκευή ενός οικείου για τον άνθρωπο κόσμου ταυτίζεται με την *τελετουργική περιχάραξη των ορίων της πόλης* και σηματοδοτείται από μια διπλή χειρονομία: πρόκειται για μια «γεω-γραφία»¹² –για το σημάδεμα, δηλαδή, του εδάφους σε μια υποτυπώδη *γραφική χειρονομία* που μεταφέρεται στην επιφάνεια του εδάφους– συνοδευόμενη και συμπληρούμενη από μια τελετουργική εκφορά, από μια *λεκτική χειρονομία*.

Η πόλη πριν ακόμα αποτελέσει μια υλοποιήσιμη, πραγματική τομή πάνω στη γη ήταν «*μία ιδανική πόλη που όφειλε να κοπεί και να χαραχθεί στον ουρανό, όπως το *templum*, το *τέμενος*»* Τρίας (2000:196). Για να χαραχθούν τα όρια της πόλης *επί της γης*, τα τείχη οφείλουν να ακολουθούν τις γεωμετρικές προβολές των αρμονικών χαράξεων της ουράνιας «ιδανικής πόλης». Η λεκτική εξήγηση κατά την τελετουργική περιχάραξη των ορίων της πόλης είναι η μόνη που μπορεί να δηλώσει ακριβώς αυτόν το συμβολισμό. Εφεξής, ο δημόσιος τόπος δεν νοηματοδοτείται από τη διατήρηση της *ανοικτότητάς* του ως ξέφωτο αλλά *συμβολοποιείται*, γίνεται ένας *συμβολικός χώρος* και ως τέτοιος αποτελεί οντολογικό συμπλήρωμα των υπόλοιπων συμβολικών χώρων (ιδιωτικού, ιερού...) της εντός των τειχών πόλης.

4. Ο σχεδιασμός του δημόσιου χώρου και η ψηφιακή γραφή

Σε τι συνίσταται σήμερα η χειρονομία του γράφειν, η χειρονομία της συγκράτησης-του-νοήματος-σε-σημεία; Η ψηφιακή γραφή διανοίγει ένα συμβολικό χώρο πέραν του πραγματικού ή αρκείται σε ένα *ουδέτερο, αδιαμόρφωτο φόντο* πάνω στο οποίο εμφανίζει ως *εικόνες* τα σημεία της;

Η αλφαβητική γραφή συνίσταται στην «περισυλλογή πληροφορίας κατά μήκος μιας προδιαγεγραμμένης γραμμής» Flusser (2006:224). Παρόλο που ο νοητικός χώρος που διανοίγει είναι ένας χώρος συμβολικός, ο στοχασμός που συντάσσεται με την αλφαβητική συνείδηση μοιράζεται με τον πραγματικό χώρο τη γραμμική συγκρότηση σε λέξεις, όμοια με την προφορική εκφορά τους σε πραγματικό χρόνο. Αντιθέτως, ο στοχασμός που καθορίζεται από τη μετα-αλφαβητική περίοδο που διανύουμε, δεν είναι γραμμικός αλλά ψηφιακός και φαίνεται να αρνείται οποιονδήποτε δεσμό με τον πραγματικό χώρο.

Το ψηφιακό γράφειν δεν έχει στη διάθεσή του γράμματα αλλά ψηφιοποιημένα στοιχεία, δηλαδή «*άδεια δοχεία τα οποία πρέπει να περισυλλέξουν σύνολα από κάτι*» Flusser (2006:130). Τα διαθέσιμα στοιχεία δεν υποδηλώνουν ένα κωδικοποιημένο σημαινόμενο αλλά περισυλλέγουν πληροφορία. Είναι στοιχεία εξ αρχής κενά

νοήματος, για να νοηματοδοτηθούν έπειτα με την «ενεργητική σύναψη διασυνδέσεων» Flusser (2006:224) ανάμεσά τους: τη θέση της γραμμικής συγκρότησης των λέξεων παίρνει το *δίκτυο* που σχηματίζεται από τις διασυνδέσεις των νησίδων πληροφορίας.

Η κριτική ικανότητα, που ήταν προϋπόθεση για τη συγκρότηση-σύνταξη του νοήματος, αντικαθίσταται σταδιακά από ένα *ανοικτό-προς-επιλογή κάθε φορά κριτήριο συνταιρίασματος των ψηφίδων πληροφορίας* το οποίο απέχει πολύ από τη γραμμική, δεδομένη έως τώρα, συντακτική δομή του αλφαβητικού γράφειν. Η τάξη, που ενδέχεται να υποκρύπτεται πίσω από το συνταίριασμα των ψηφίδων και συναρτάται από το προεπιλεγμένο κάθε φορά κριτήριο, είναι τόσο πυκνή που λαμβάνει τη μορφή *επιφάνειας-εικόνας*¹³: *η δομή συγκράτησης-του-νοήματος αν και εικονοποιείται δεν αποκαλύπτεται*. Γι' αυτόν τον λόγο, είναι η αποκωδικοποίηση αυτών των *επιφανειών-εικόνων*, και όχι η αναζήτηση μιας επικρατούσας αν και αφανούς δομής, εκείνη που μπορεί να νοηματοδοτήσει το ψηφιακό γράφειν.

Πλέον, το εγγράφειν-στον-πραγματικό-χώρο των πρώτων εφαρμογών της γραφής όπως και η μετοίκηση του στον συμβολικό χώρο των εννοιών, σταδιακά φαίνεται να αντικαθίσταται από τις μεταβαλλόμενες στο χρόνο, αν και «απογραμμοποιημένες»¹⁴, διαγραμματικές και χωρίς διάσταση *εικόνες*. Ο εννοιοκρατούμενος λογοκεντρικός στοχασμός, που αντιμετώπισε την εικόνα ως «ψεύδος» και την αλφαβητική γραφή ως την πιο απομακρυσμένη από την εικόνα γραφή, αλλάζει κατεύθυνση για να προβάλλει την «αλήθεια ως εικόνα» Didi-Huberman (2007:72).

Στις ημέρες μας, οι δημόσιοι τόποι μπορούν, προς το παρόν, μόνο υποτυπωδώς να περιγράψουν αυτές τις αλλαγές στον τρόπο που συγκροτείται το νόημα σε σημεία. Τώρα, πλέον, οι κατασκευές στους δημόσιους τόπους δεν συνιστούν *ενδείξεις* που να υποδηλώνουν την ανοικτότητα των δημόσιων τόπων αλλά ούτε και *σύμβολα* ενός ιδεατού κόσμου. Παραδόξως, έχουν απωλέσει τη διάσταση του πραγματικού χώρου αλλά και τη συμβολική τους λειτουργία: στο μέτρο που *εκ των υστέρων* νοηματοδοτούνται, αμφισβητούν την ιδιότητά τους να είναι φορείς σημασίας. Έτσι, οι δημόσιοι τόποι γίνονται το φόντο πάνω στο οποίο μπορεί μόνο ως εικόνα να προβληθεί και όχι να εγγραφεί το συλλογικό σκέπτεσθαι, ενώ ο συμβολικός χαρακτήρας που διαφύλαττε την αστικότητα των δημόσιων τόπων αίρεται πλέον χάρη μιας *αλληγορίας*: οι επεμβάσεις στον αστικό χώρο δεν υποδηλώνουν ούτε συμβολίζουν κάτι· αντιθέτως λαμβάνονται ως αποσπάσματα-ερείπια ενός μελλοντικού, και κατά την άποψή μου ανεκπλήρωτου, τεχνητού χώρου, ενός *φόντου* προσομοίωσης του πραγματικού χώρου όπου μοντάρονται οι *επιφάνειες-εικόνες* του ψηφιακού σκέπτεσθαι.

Στον αρχιτεκτονικό-αστικό σχεδιασμό οι αδιαφοροποίητες μεταξύ τους *ψηφίδες προθέσεων, κειμένων-δανείων, εικόνων life style, εικόνων ιστορικού παρελθόντος* παρατίθενται με βάση κάθε φορά ένα κριτήριο φαινομενικά μόνο ελεύθερα επιλέξιμο. Στην πραγματικότητα, η έλλειψη ιεράρχησης των ψηφίδων *επιβάλλει μια γκάμα προεπιλογών* που κυμαίνεται από μια αυτόματη σχεδόν αυθαίρετη σύνταξη –αλλά παρόλα αυτά σύνταξη– έως μια φαινομενικά ελεγχόμενη διάχυση. Οι προεπιλογές, αναμφισβήτητα, οδηγούν σε μια *διαγραμματική, αέναη αναζήτηση της μορφής* η οποία όχι μόνο απομακρύνεται από εκείνη την εννοιολογική-εικονοκλαστική γραφή, αλλά αντιστέκεται σε οποιουδήποτε τύπου σταθεροποίηση. Αμφισβητείται έτσι, η ίδια η εγκυρότητα του γράφειν, της σταθεροποίησης της σκέψης σε σημεία, ενώ αμφισβητούνται και τα ίδια τα σημεία, πλέον συμπλέγματα ψηφοποιημένων στοιχείων, ως φορείς σημασίας και ως σημάδια ικανά να εγγράφονται στον πραγματικό χώρο.

Αν ο σύγχρονος αστικός σχεδιασμός κατάφερε να απεμπλακεί από το μοντέλο ενός λογοκρατούμενου γραμμικού σχεδιασμού, εντούτοις, η παράθεση/παράταξη των διαθέσιμων εικόνων σε αυτόν αδυνατεί να συγκροτήσει μια συνειδητή πρόταση του

κατοικείν που θα μπορούσε να επανασυστήσει τους δημόσιους τόπους. Και αν οι επεμβάσεις στο δημόσιο χώρο έχουν απωλέσει την ικανότητα να εγγράφονται ως φορείς σημασίας της ανθρώπινης ύπαρξης στον πραγματικό χώρο, εν τέλει, δεν καταφέρνουν να διαγράψουν τα ίχνη –κάποιου νοήματος– της ανθρώπινης συν-ύπαρξης στους δημόσιους τόπους.

¹ “La doble escritura: texto y proyecto en arquitectura. Una referencia a proyectos de Terragni, Eisenman y a las *Notas de Duchamp para el Gran Vidrio*”. Υπό εκπόνηση διατριβή στην ETSAB, UPC.

² Βλ. Derrida (1990:53-54).

³ Βλ. σχετικά: Lobo (2000:55-69).

⁴ «Δεν πρόκειται για την τελειοποίηση κάποιου δεδομένου πράγματος, όπως η μετάβαση από το πέτρινο εργαλείο σε άλλο μεταλλικό, αλλά για μια αλλαγή στη σημειωτική οικονομία η οποία μεταβάλλει ουσιαστικά τη σχέση ανάμεσα στους ανθρώπους και τη σχέση τους με τον κόσμο που τους περιβάλλει. Η γραφή δεν είναι ένα απλό μέσο, ειρηνικό και αθώο, ένα μέσο επικοινωνίας που έρχεται να συμπληρώσει το προηγούμενο προφορικό μέσο: η γραφή καθορίζει το περιεχόμενο αυτού που καθιστά επικοινωνίσιμο» Galí (1999:34).

⁵ Βλ. Thomas (2001:70-80).

⁶ Βλ. Svenbro (2002:53).

⁷ «Ορισμένες από τις πρωιμότερες επιγραφές είναι χοντρές και κοντές κολόνες που μοιάζουν περισσότερο με σημάδια ορίων... (...)Η χρήση των πέτρινων πλακών με προορισμό την εγγραφή κειμένου αποτελεί εξέλιξη μιας παλαιότερης χρήσης μεγάλων άγραφων λίθων ως σημαδιών ή μνημονικών βοηθημάτων» Thomas (2001:106).

⁸ Βλ. Svenbro (2002:32-36).

⁹ Βλ. Vernant (1992:59-65).

¹⁰ Αναφερόμενος στη σχέση των ιδιαίτερων πραγμάτων που είναι οι κατασκευές (μια γέφυρα π.χ.) με τον τόπο, ο Martin Heidegger γράφει: «Αλλά μόνο ό,τι είναι *καθ’ αυτό* τόπος μπορεί να παραχωρήσει θέση. Ο τόπος δεν υπάρχει πριν από τη γέφυρα. (...)Έτσι λοιπόν αυτό που συμβαίνει πρωταρχικά δεν είναι το γεγονός ότι η γέφυρα στήνεται σε έναν τόπο, αλλά το γεγονός ότι από την ίδια τη γέφυρα γεννιέται κατ’ αρχάς ένας τόπος» Heidegger (2008:51).

¹¹ «Οι περίτεχνες δημόσιες επιγραφές της κλασικής Αθήνας κατέγραφαν τα ψηφίσματα της εκκλησίας όπως είχαν διατυπωθεί, με τις τροποποιήσεις να προστίθενται στη συνέχεια: είχαν τη μορφή του προφορικού ψηφίσματος όπως είχε διαβαστεί στην εκκλησία» Thomas (2001:80).

¹² «Η θεμελιώδης αρχιτεκτονική χειρονομία είναι αυτή του σημαδέματος της γης για την ίδρυση ενός κόσμου. *Templum* είναι, λοιπόν, ο περιορισμός της Γης που ιδρύει έναν κόσμο. Με μια ασυνήθιστη έννοια είναι *γεω-γραφία*» Lobo (2000:67).

¹³ Βλ. Flusser (2006:212-215).

¹⁴ Βλ. Derrida (1990:151-158).

Βιβλιογραφία

- Derrida, J. (1990). *Περί Γραμματολογίας*. Αθήνα: Γνώση.
- Derrida, J. (1997). *Η φωνή και το φαινόμενο*. Αθήνα: Όλκος.
- Didi-Huberman, G. (2007). Όταν οι εικόνες αγγίζουν την πραγματικότητα. Στο P. Romero (Επιμ.), *Archivo F. X.* (σσ. 71-82). Roma: Valentín.
- Flusser, V. (2006). *Η γραφή. Έχει μέλλον το γράφειν;* Αθήνα: Ποταμός.
- Galí, N. (1999). *Poesía silenciosa, pintura que habla*. Barcelona: El Acantilado.

- Havelock, E. (1996). *La musa aprende a escribir*. Barcelona: Paidós Ibérica.
- Heidegger, M. (2008). *Κτίζειν, Κατοικείν, Σκέπτεσθαι*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Leroi-Gourhan, A. (2007). *Το έργο και η ομιλία του ανθρώπου*. Αθήνα: ΜΙΕΤ.
- Lobo, F. (2000). Signo, arquitectura, habitación. Στο P. Soláns (Επιμ.), *Pensar, construir, habitar: Aproximación a la arquitectura contemporánea* (σσ. 55-69). Palma de Mallorca: COAIB.
- Rykwert, J. (1985). *La idea de ciudad*. Madrid: Blume.
- Svenbro, J. (2002). *Φρασικήλεια, Ανθρωπολογία της ανάγνωσης στην αρχαία Ελλάδα*. Αθήνα: Πατάκη.
- Thomas, R. (2001). *Γραπτός και προφορικός λόγος στην αρχαία Ελλάδα*. Ηράκλειο: Π.Ε.Κ.
- Trías, E. (2000). El templo. Στο P. Soláns (Επιμ.), *Pensar, construir, habitar: Aproximación a la arquitectura contemporánea* (σσ. 193-201). Palma de Mallorca: COAIB.
- Vernant, J.-P. (1992). *Los orígenes del pensamiento griego*. Barcelona: Paidós.

Παπίδου Θεοδώρα

Αρχιτέκτων_ Α.Π.Θ. March, DEA, Υπ. Διδάκτωρ_ ETSAB UPC Barcelona.

Αναλήψεως 52 - 55236 Πανόραμα Θεσσαλονίκη.

Τηλ. 2310 340017, 6946 475190. E-mail: dp_arch@hotmail.com

Extended summary

Public space as a space of meaning *inscription*

Papidou Theodora

This paper examines the notion of public space within the frame of an approach of architecture in conjunction with writing: architecture and writing share the common basic structure of *retaining-the-meaning-in-signs*. We argue that every writing (mythographic, alphabetic, digital) corresponds to a particular *semiotic economy*, which is reflected to the entire range of signs in which meaning is fixed during a specific historical period, including architectural-urban design. More precisely, we consider the notion of public space *under the prism of alphabetic writing*, in order to eventually bring out the connections between contemporary urban design and digital writing.

The semiotic economy of alphabetic writing lies, at first, in the *in-scribing* at public places of a city, which is then transferred, by virtue of the prevalence of alphabetic conscience, to a *symbolic space*, which is that of ideas. As a result, public places, as *places where collective memory is inscribed*, are from now on *symbolized*: only in its *symbolical dimension* can public space function as an ontological complement of other symbolical spaces (private, sacred etc) within the intramural city.

Digital writing is a process of joining together a priori undifferentiated digits of information. The dense connections among the latter produce *surfaces-images*, which are projected – rather than inscribed – on a neutral, unshaped, artificial background. In architectural-urban design, the lack of hierarchy among the digits (of intensions, texts, life style images, historical past images) imposes a range of preselections that lead to a *diagrammatical, endless search of the form*, which resists all types of fixation. Writing, as the fixation of thinking into signs, is called into question. Interventions in public space have lost their power to be inscribed into real space as carriers of the meaning (indications, symbols) of collective thinking: they are received as allegorical fragments-ruins of a future artificial space, of a real space-simulation *background*, on which the *surfaces-images* of digital thinking are put together. In architectural-urban design, too, the apposition/array of the available images fails to form a conscious proposal on dwelling, which could reinstitute public places. Nonetheless, those traces – of some meaning – of human co-existence cannot be completely removed from public places.

Papidou Theodora

Architect_ A.U.T. March, DEA, PhD Candidate_ ETSAB UPC Barcelona.

52, Analipseos str. - 55236 Panorama Thessaloniki, Greece.

Tel +30 2310 340017, +30 6946 475190. E-mail: dp_arch@hotmail.com